

ปีที่ 5 ฉบับที่ 24 : 22 มิถุนายน 2545 <http://epid.moph.go.th/>

วิสัยทัศน์กองระบบวิทยา

“ศูนย์ความเชี่ยวชาญระดับสากล ในด้านงานระบบวิทยา ประสานความร่วมมือภายในกับเครือข่าย และนานาประเทศสร้างองค์ความรู้และภูมิปัญญา ป้องกันโรค ภัย และส่งเสริมสุขภาพประชาชน”

สารบัญ

♦ ก้าวทันโรค

แมงดาทะเลเป็นพิษ

376

- ♦ ข้อมูลรายงานสถานการณ์การเฝ้าระวังโรคทางระบบวิทยาเร่งด่วน สัปดาห์ที่ 24 (9 – 15 มิถุนายน 2545) 379
- ♦ แผนภูมิโรคไข้เลือดออก 385
- ♦ สรุปข่าวการระบาด (วันที่ 10 - 16 มิถุนายน 2545) 387
- ♦ บันทึกท้ายบท 388

ทุกรายงานมีคุณค่าต่อระบบเฝ้าระวัง และการควบคุมป้องกันโรค

โปรดช่วยกันตรวจสอบ จำนวนและความถูกต้อง และส่งให้ทันตามกำหนดเวลา

โปรดส่งรายงานให้กองระบบวิทยา
ภายในเช้าวันอังคาร

อาการเป็นพิษจากการกินแมงดาทะเล

1. อาการชาบริเวณริมฝีปาก รอบๆ ปาก และหน้า ภายในหลังที่กินไข่แมงดาทะเลเข้าไปประมาณ 20 - 30 นาที แล้วแต่ว่าพิษเข้าไปมากหรือน้อย และอาจมีอาการชาตามมือตามเท้า แขน และขา
2. อาจมีอาเจียน ถ้าอาเจียนมากก็จะทำให้การเกิดพิษน้อยลง

สัปดาห์ที่ 24 ระหว่างวันที่ 9-15 มิถุนายน 2545

สรุปรายงานข้อมูลเฝ้าระวังทางระบบวิทยาเร่งด่วน

วันตามกำหนดเวลา สัปดาห์ที่ 59 จังหวัด กิตติเป็นร้อยละ 77.63

ก้าวทันโรค

แมงดาทะเลเป็นพิษ

มุกดา ตฤษณานนท์

การเดินทางและท่องเที่ยวบางท่านก็ชอบเดินทางไปเที่ยวที่มีภูเขาสูง มีป่าไม้ บางท่านก็อยู่ไปเที่ยวทางทะเลสูดอากาศบริสุทธิ์จากห้องทะเล ดูเกลียวคลื่นที่สั่งมาสูชายหาดลูกแล้วลูกเล่า และชอบรับประทานอาหารทะเลปู ปลา กุ้ง แบบเผา หรือนึ่งก็แล้วแต่ชอบ แต่มีอาหารอย่างหนึ่งที่บางคนชอบมาก คือ แมงดาทะเล โดยมากชอบกินไข่แมงดาทะเล ซึ่งอาหารชนิดนี้เมื่อรับประทานเข้าไปแล้วอาจเกิดอันตรายถึงตายได้ เรื่องนี้เป็นไปได้อย่างไร จะได้อธิบายให้ฟัง คนที่กินแมงดาทะเลเข้าไปอาจเป็นไข่ หรืออย่างอื่น ถ้าแมงดาทะเลตัวนั้นเป็นพิษก็จะเกิดอาการต่างๆ นานๆ และในที่สุดเกิดอัมพาต และกล้ามเนื้อของกรายหายใจไม่ทำงาน หายใจไม่ได้ ก็ถึงแก่ความตายได้

3. อ่อนเพลียคล้ายตัวล้อยๆ, หัวหมุน, เดินเซ, แขนขาเพลียไม่มีแรง, กล้ามเนื้อหดกำลัง, ลงนั่งยืนไม่ได้
4. มีอาการอัมพาตของกล้ามเนื้อทั่วไป, แขนขายกไม่ได้, หายใจเร็วมีขัดข้องไม่สะดวก และในที่สุดหยุดหายใจและถึงแก่ความตาย

ลักษณะการเกิดพิษของแมงดาทะเล

แมงดาทะเลเป็นอาหารที่คนชอบบริโภค โดยเฉพาะไข่ เช่น ยำมะม่วงกับไข่แมงดา, แกงคั่วสับปะรดใส่ไข่แมงดา เอาแมงดามาเผาทั้งตัวและกินไข่ อาหารจานเด็ดทั้งหลายที่กล่าวมานี้ถ้ากินเข้าไปอาจทำให้ถึงตายได้ ดังจะเห็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยๆ

ที่ภาษาไทยเรียกว่า “แมงดาทะเล” เข้าใจว่า เพราะแมงดาตัวผู้จะเกาะแมงดาตัวเมียไว้ยาน้ำเข้าฝั่งโดยไม่ต้องทำอะไร จึงเรียกว่าแมงดา ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “King Crab” หรือ “Horse-shoe crab” จัดเป็น shellfish ชนิดหนึ่ง หมายถึงอาหารทะเลที่มีเปลือก แมงดาทะเลในประเทศไทยมี 2 ชนิด คือ แมงดาถ้วย (*Carcinoscorpius rotundicauda*) ตัวเล็กมีหางยาวและกลม แมงดาจาน (*Tachypleus gigas*) ตัวใหญ่หางยาว ไม่กลมแต่เป็นรูปสามเหลี่ยม ถ้าตัวรูปทางขวาจะเห็นชัดเจน

พิษของแมงดาทะเลเน้นเกิดขึ้นจากแมงดา กินพิษหรือสัตว์น้ำเซลล์เดียว (plankton) ที่มีพิษบางชนิดเข้าไป เช่นเดียวกับที่มีรายงาน มีผู้ที่กินหอยหรือปلا แล้วเกิดอาการเป็นพิษ เนื่องจากหอยหรือปลากินแพลงค์ตอนพวกลำไนฟ์ลาเกลเลต จากการศึกษาพบว่าชื่อ *Gonyaulax catenella*

การที่แมงดาทะเลเกิดเป็นพิษมักเกิดเป็นถูกากล เมื่อในทะเลมีแพลงค์ตอนชนิดนี้มาก ดังนี้ คนถ้ากินอาหารที่ทำด้วยแมงดาทะเลเข้าไปก็เกิดพิษได้ บางถูกากลไม่มีพิษ เพราะไม่มีแพลงค์ตอนชนิดนี้หรือมีน้อย พิษของแมงดาทะเลเป็นชนิดหนึ่งต่อความร้อน ฉะนั้น อาหารที่บริโภค เช่น ไข่แมงดาแม้ทำให้สุกแล้วก็เกิดพิษได้ มีชาระมังกร้าวว่าการกินแมงดาทะเลต้องดูให้ดี ถ้าเป็นเหราหรือแมงดาไฟจะมีพิษ เพราะมีขัน ศาสตราจารย์โซซิ สุวัตติ และศาสตราจารย์จินดา เทียมเมษ แห่งคณะประมงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ให้ความเห็นว่าแมงดาทะเลที่เกิดมีพิษขึ้นมาเป็นแมงดาถ้วยทั้งสิ้น ยังไม่เคยปรากฏว่าเป็นแมงดาจานเลย ที่อ้างว่ากินแมงดาทะเลแล้วเกิดเป็นพิษ เพราะเป็นแมงดาไฟหรือเหรา ความจริงก็คือแมงดาถ้วยนั่นเอง ฉะนั้น การที่แมงดา มีพิษจึงเกี่ยวกับถูกากลที่มีแพลงค์ตอนที่มีพิษชนิดนั้นมากในทะเล

ฉะนั้น ผู้ที่กินแมงดาทะเลเสี่ยงต่ออันตราย เพราะอาจจะเกิดพิษขึ้นได้ กินเข้าไปมากอาจถึงแก่ความตายได้ การเลือกบริโภคเฉพาะแมงดาจานจะปลอดภัยกว่า เนื่องจากยังไม่เคยมีรายงานว่าเกิดพิษ แต่ถ้าชื่อไข่แมงดาตามห้องตลาดที่ทำสำเร็จรูปมาแล้ว ก็จะไม่ทราบเป็นไข่ของแมงดาจานหรือแมงดาถ้วย อาจทำให้เกิดพิษได้ นอกจากนี้นายแพทย์สมิง เก่าเจริญ ได้รับรวมผู้ป่วยที่กินแมงดาแล้วเกิดพิษหลายราย บางรายปรากฏว่าได้กินแมงดาจานซึ่งก็เป็นไปได้ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดแพลงค์ตอนชนิดมีพิษในแหล่งที่มีแมงดาจาน เมื่อแมงดาจานกินเข้าไปจึงมีพิษได้ ปัจจุบันนี้จึงมีความเสี่ยงมากขึ้น เพราะกินแมงดาทะเลชนิดใดก็เกิดพิษได้ จึงต้องระวังถ้ากินเข้าไปแล้วเกิดอาการ ต้องรีบไปโรงพยาบาลโดยด่วน ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกันยายนเป็นถูกากลวางแผนช่วงไข่ของแมงดา จึงอาจพบผู้ป่วยมากในช่วงนี้ ถ้ามีประวัติกินแมงดาทะเล หรือกินอาหารทะเล เช่น หอย ซึ่งได้เคยมีรายงานแล้วใน

ประเทศไทย และเกิดอาการดังได้กล่าวมาแล้วก็จะวินิจฉัยได้ง่ายกว่าเป็นการเกิดพิษจากการกินอาหารทะเลที่เรียกว่า **paralytic shellfish poisoning**

หลักการรักษาภายในหลังได้รับพิษแมงดาทะเล

1. ต้องล้างท้องเอาอาหารแมงดาทะเลออกให้มากที่สุด
2. รักษาแบบประคับประคองและตามอาการ โดยการให้น้ำเกลือเพื่อเร่งการขับถ่ายพิษ
3. ต้องอยู่ระวังเกี่ยวกับการหายใจ ถ้ามีการหายใจถี่มากและขัดข้องต้องรีบใช้เครื่องช่วยหายใจ พระผู้ป่วยอาจเสียชีวิตได้ ถ้าช่วยไม่ทัน โดยเฉพาะเด็กอาการจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงต้องเตรียมการณ์ล่วงหน้าไว้จะได้ให้การแก้ไขได้ทันท่วงที อาการต่าง ๆ จะค่อย ๆ ดีขึ้น หลังจากพิษได้หมดไปแล้วประมาณ 12 ชั่วโมง ได้เคยทดลองใช้เพร็คดินโซโลนนีดเข้าหลอดเลือดใน การรักษาผู้ป่วยเหล่านี้ โดยใช้หลักเช่นเดียวกับรักษาพิษของงูเห่ากัด ปรากฏว่าได้ผลดีในบางราย แต่ภายในหลังได้มีการศึกษา การใช้เพร็คดินโซโลนรักษาพิษของงูเห่ากัดหลายราย ปรากฏว่า ไม่ได้ผล ฉะนั้น การรักษาผู้ป่วยแมงดาทะเลเป็นพิษด้วยเพร็คดินโซโลนจึงไม่ควรทำ

เอกสารอ้างอิง

1. มุกดา ตฤณานนท์, สารัตน์ ยงใจยุทธ, ปัญญา บุรณศิริ, ทรงัตตน์ โตษยานนท์. แมงดาทะเล เป็นพิษ. จ.พ.ส.ท.2509; 49: 309-21.
2. มุกดา ตฤณานนท์ จิตต์ ตุ้นดา, ชาดา ยิบอินซอย, ไฟโรมน์ อุ่นสมบัติ. **Poisoning following the ingestion of the horse-shoe crab (*Carcinoscorpius uotundicauda*)**. Report of four cases in Thailand. J Trop Med Hyg 1966, 69: 194-6.
3. มุกดา ตฤณานนท์, สารัตน์ ยงใจยุทธ, วิมาลา ชโยดม. **Clinical observation an glucocorticoids in Cobras Envenomation**. Southeast Asian J Trop Med Pub Hlth 1978; 9: 71-3.